

Іванцев Л.І.

СТРУКТУРА МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Технології проектування життєвого шляху, або технології життєтворення, визначаються методами та стратегіями, які дають змогу оволодіти необхідними вміннями та засобами життєвого проектування. Відповідні механізми життєвого проектування виникають внаслідок здатності до рефлексії власного життя суб'єкта, яка настає, коли особистість як носій активності бажає підійти до свого життя свідомо, прагнучи досягнення успіху в житті, розглядаючи успіх відповідно до певної системи цінностей. З цієї точки зору слід звернути першорядну увагу на взаємопов'язані твердження та положення, розгляд яких передбачається в ході дослідження процесу життєтворчості. Отже, психолого-педагогічні механізми життєвого проектування можна зобразити як сукупність наступних окремих пунктів [1].

1. Осмислення людиною свого призначення. Це передбачає: усвідомлення і оцінювання власних прагнень до самореалізації, яка має аспекти, насамперед, самовизначення, що пов'язане з проблемою включення у структури суспільства, а разом з тим і проблеми свободи, а також самовираження і самоствердження; пізнання самого себе, формування та вдосконалення образу свого «Я»; формування особистісної картини світу, усвідомлення свого актуального життєвого середовища, його правильне емоційно-когнітивне відображення.

2. Вироблення та усвідомлення людиною життєвої концепції та життєвого кредо як тієї сили, що значною мірою визначає більш конкретні цілі у житті.

3. Свідомий вибір життєвих цілей і оформлення їх у життєву програму як систему довгострокових життєвих цілей, у життєвий план як систему цілей і засобів їх досягнення у певній часовій перспективі, що передбачає: проектування життєвої програми та життєвого сценарію відповідно до життєвого замислу; визначення життєвих пріоритетів, цілей і цінностей, з'ясування того, що ж насправді людина хоче отримати від життя;

4. Наявність необхідних умов для самореалізації сутнісних сил.

5. Рівень соціальної й психологічної зрілості, виховання в собі здатності правильно реагувати на можливі життєві ситуації та проблеми, правильно їх оцінювати і коригувати.

6. Адекватне ставлення до свого життя і до самого себе, осмислення своєї життєвої перспективи, досягнення здатності передбачати кілька кроків наперед, стратегічний підхід до життя. Можна також додати формування альтернативних моделей поведінки, здатність більш конкретно планувати своє життя і здійснювати запланований життєвий план тощо. При цьому слід зауважити важливість розвитку здатності до рефлексії, без застосування механізму якої неможливе творче ставлення до свого життя [2].

Всі ці положення взаємопов'язані. Вони визначають одне одного, впливають одне на одне, є взаємозалежними, в чому неважно переко-нати, якщо більш уважно їх розглянути. Їх виокремлення можна виправдати лише тим, що це допомагає щоразу по-новому подивитись на справу. Краще узгодити ці чинники між собою, або, правильніше, подібні чинники, допомагає підхід, який передбачає розгляд процесу поступового усвідомлення аспектів і засобів життєтворення та при-звичаєння до них в процесі їх реалізації. Це приводить до того, що сукупність таких чинників постає як система, тобто як схема або мо-дель, яка відповідає певній послідовності пунктів схеми в процесі їх поступового усвідомлення (рефлексії) особистістю. При цьому з'яв-ляється можливість визначити, як саме і у якій послідовності ці чинни-ки впливають один на одного, визначаючи мотиваційні, реалізаційні та реабілітаційні здібності особистості, що стосуються життєтворен-ня. Отже, модель утворює наступна послідовність чинників.

1. Усвідомлення та оцінювання усталених і ситуативних умов існу-вання – реальних та ідеально-віртуальних, тобто таких, що визнача-ються справжніми інтересами людини або її бажаннями, які мають характер інтересів, що виникають під впливом суспільства.

2. Усвідомлення та виявлення ціннісної системи, яке полягає в нас-тупному: а) усвідомлення та виявлення життєвих пріоритетів, цілей, цінностей, ідеалів та життєвої орієнтації, з'ясування того, що ж насправді людина хоче отримати від життя, на основі чого вибираєть-ся життєва стратегія; пізнання самого себе, формування та вдоскона-лення образу свого «Я»; б) усвідомлення загального ціннісно-світог-лядного аспекту, який базується на ціннісній системі, ще передба-чає: формування особистісної картини світу, усвідомлення свого актуального життєвого середовища, його правильне емоційно-когні-тивне відображення; усвідомлення свого життєвого призначення та формулювання свого життєвого кредо як тієї сили, що великою мірою визначає більш конкретні цілі у житті; в) усвідомлення і реалізація сис-теми конкретних особистісних мотивів, потреб та інтересів, тобто суб'єктивних очікувань і претензій людини, безпосередніх стимулів її діяльності, яке часто відбувається на основі ціннісної системи.

3. Усвідомлення існування і реалізація процесу зіткнення претензій та очікувань з реальними можливостями життя й суспільства, а також із вольовими та іншими характеристиками особистості.

4. Побудова життєвих планів і намірів. Вона передбачає осмислен-ня життєвої перспективи особистості, досягнення здатності передба-чати кілька кроків наперед, стратегічний підхід до життя, формування альтернативних моделей поведінки, а також здатність більш конкрет-но планувати своє життя і здійснювати запланований життєвий план. Нарешті, це передбачає самостійне проектування власної життєвої програми та життєвого сценарію відповідно до життєвого задуму.

5. Процес реалізації планів та намірів, який передбачає виховання в собі здатності реагувати на можливі життєві обов'язки, ситуації та проблеми, правильно оцінюючи і коригуючи їх відповідно до з'ясован-их умов існування і системи цінностей.

В ході дослідження процесу формування технології життєтворчості у майбутніх учителів було з'ясовано, що недоцільно розглядати позиції моделі окремо від інших позицій. Дійсно, особистість не усвідомлює спочатку положень першої позиції моделі, тобто загалом усіх умов свого існування, щоб лише згодом усвідомити всі свої життєві цінності. Натомість вона щоразу має справу з тим або іншим питанням, проблемою, аспектом життя, які вона може оцінювати послідовно згідно з усіма вищепереліченими позиціями моделі. Більше того, розглядаючи умови свого існування, вона неминуче втягує в розгляд свої життєві цінності, цілі, які вони пораджують, і можливості їх досягнення. Тому побудована нами модель може бути застосована самими студентами, практичним психологом або викладачем у процесі обмірковування поточних проблем життя студентів, проблем і аспектів життєвого шляху, позаяк вони в процесі обмірковування раз по раз приходять до необхідності більш уважного ставлення до цього процесу.

Водночас, не можна не погодитись із тим, що на теоретичному рівні знання проблем життєвого шляху і життєтворчості здатні сприяти збільшенню можливостей рефлексії й аналітичної роботи, спрямованої на вдосконалення методів власного життєтворення у студентів. Про це свідчили і результати пролонгованих спостережень. Результати опитувань студентів з інтервалом в один рік, що передбачали оцінювання ними умов свого існування, показали певні зрушення в бік більш реалістичного їх оцінювання. Певні зрушення спостерігалися навіть у ціннісній сфері, що є результатом тієї уваги, яка була привернута до проблем життєтворення в процесі першого опитування. Вони свідчать про те, що студенти, яких навчили рефлексивно ставитись до проблем свого життєвого шляху, продовжують інтенсивно виявляти й розв'язувати відповідні проблеми. Це також сприяє набуттю ними досвіду в проблемах життєтворення, що необхідний їм як майбутнім учителям і вихователям.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мистецтво життєтворчості особистості: Науково-метод. посібник у 2-х част. / В.М. Доній, Л.В. Сохань, І.Г. Єрмаков та ін. – К.: Інст. змісту та методів навчання, 1997. Ч. 1: Теорія і технологія життєтворчості; Ч. 2: Життєтворчий потенціал нової школи.
2. Перспективні освітні технології: Наук.-метод. посібник. / За ред. Г.С. Сизоненко. – К.: Гопак, 2000. – 560 с.